

„Meg van írva” (Ország Lili és Bálint Endre kiállítása)

Megnyitó

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Platón azt mondja, hogy a művészt, az alkotót leginkább az jellemzi (s ez volna a magyarázat a köznapi fölé emelkedő igyekezetére), hogy daimoniónja van. Ha személyteleníteni akarjuk, mondhatjuk így is: szelleme vagy alkotókényszere van, s ez megfellebbezhetetlen, nyugtalanító, elégedettséget nem engedő hatalom. A daimonión közvetíti az istenit – a szépet és a jót, a létparancsot –, amit azonban mégis csak a művésznek kell önmaga életén, alkotásán keresztül feltárnia. Az alkotó tehát félúton van. Hogy ez egészen így van-e, nem tudom.

De ha beállunk ma ide, e különös tér kellős közepébe, annyi bizonyos, hogy nagy és erős üzenet érkezik hozzánk. Ország Lili és Bálint Endre műveinek kis szelete ebben a mostani installációban is – köszönet a Bibliamúzeum rendezőinek! –, erőteljes hatást gyakorol ránk.

Az egyik oldalon (ez Ország Lilié, némileg átíelve a másik oldalra) döntő mód labirintusokat látunk (s persze falakat, utakat, kapukat, létmozdulatokat). Hogy egy labirintus sokféle vetületét látjuk-e, vagy sokféle labirintust, nem tudom, de egész szemléletünket áthatja mindegyik. Hogy milyen a labirintus formája, az is sokféle. Úgy, ahogy a régiektől a középkoron át, mindmáig élénk vetül. De hogy mindez csupán a fantáziák játéka-e, játék-e egyáltalán, vagy rettenetes képzelete a sorsunknak, ezt sem tudom. De nyilvánvaló, hogy itt ős-tapasztalat jut érvényre. Ezért jó a labirintus magyar megfeleltetése: útvesztő. Ez azt jelenti, hogy úton vagyunk, de éppen nem tudjuk, hogy megtaláltuk-e vagy elveszítettük az utat. Úton vagyunk, s nem tudjuk, hogy amin

haladunk az út-e, kiút-e egyáltalán, s a záróponton szabadon ereszt, vagy csak mélyebbre visz, egész a másik zárópontig, ahol aztán meg kellene fordulni, s visszamenni odáig, ahol eltévedtünk.

A humanizmuson iskolázott Kálvin többféleképpen magyarázza ezt. Útvesztőnek nevezi, többek között, önmagunk természetének labirintusáról beszél. Amilyenek vagyunk, ahogy élünk, amilyen a sorsunk, ahogyan abból ki akarunk törni, vagy éppen ahogy belezárjuk magunkat, ez mind olyan, mint az útvesztő. Útvesztő az okoskodás is. S ezzel mintha a rettenetes 20. századot leplezné le előre Kálvin, amikor az ember azt hitte, hogy kezében van a biztos idea, az útvesztő csak észjáték, s mi pillanatok alatt át tudjuk úgy forgatni a világot, mintha sosem kellett volna a kezdet és vég között akár csak egy lépést is tennünk. Útvesztő a szenvedés is. Egy helyen azt mondja: Krisztus igazi szenvedését, annak mélységét mi sem mutatja jobban, mint hogy szüntelenül el kellett kérnie szenvedései labirintusában az Atya kegyelmes segítségét. És útvesztő az Isten világossága is. Oda csak az isteni kinyilatkoztatás vezethet el bennünket, máskülönben csak halvány visszafénye után törekszünk sóvárogva (ez a sóvárgás, jelzi Platón, a legmélyebb lét- érzet!), de ha nincs biztos vezérfonalunk csak reménytelenül keringünk kívül maradva.

Meg van írva: meggondoltam útaimat, s ezért lábamat a te utadra fordítom, Uram. Ezt a zsoltáros mondja. Vagyis az útvesztő valójában nem egy út, hanem egymásba visszatérő utak, a mi utaink zárt világban örvénylő valósága, zsákutca, nem-is-út. De meg van írva: Isten könyörülete és igazsága az egyetlen út. És hogy hová vezet? Azt a másik oldalon látjuk, amikor elérkezünk Bálint Endre kompozícióihoz és színeihez, a színek szonettjéhez, de leginkább az utolsó vacsora

asztalához, s rajta a 12 pohár (még Júdásé is: éppen most borul), mennyire szokatlan kompozíció, szerény, bár nincsenek alakok, arcok, mégsem személytelen, nekünk kellene odaülni – ott a kegyelem gazdag teljessége. Vagyis a megváltó áldozatnak ahhoz a csodálatos harmóniájához érkezünk, amelyet egyedül csak a krisztusi szenvedés tár fel. René Girard francia bölcsele szerint ez az egyetlen egy áldozat, ez az egyetlen egy szenvedés, amely egyrészt feltárja az ember bűnbak-képző révületének hazugságát, másrészt és teljesen gyökeresen megfordít abban mindent, mert nem az áldozó, hanem az áldozat oldalára áll. Az áldozatot tehát nem az áldozó mutatja be, aki mimétikus ritusban állít minket is a maga logikájába, az áldozatot itt önfeláldozó mutatja meg és hozza értünk a maga teljességében. „Meg van írva.” – ez jézusi szó. És ez a most megnyíló kiállítás címe. A képeken betűket, szótöredékeket, ideogramokat, szimbólumokat, jeleket, és írásjeleket is látunk, - de nem ez van igazán megírva, hanem az, amit maga Jézus üzen az útvesztőben bolyongó embernek: én vagyok az út. Két csodálatos művész ihlető alkotásait láthatjuk, akik maguk is útkeresők voltak egész művészetükkel, ám úgy, hogy valójában a zsoltár szava szerint már tudták, hogy mi az út, Ki az út. S ennek erejében gondolták meg a maguk útjait úgy, ahogy Angelus Silesius mondja:

Az alfa és az ómega Krisztus,
Benne ér véget a labirintus.

2014. december 4.